

Når fyringsveden «lever»

- om insekter i ved

Ofte følger det insekter med fyringsveden. Mange synes det er ubehagelig at veden «lever». Heldigvis er 99% av artene helt ufarlige for hus og innbo, men noen få arter bør vi tenke på. Hva kan vi gjøre for å unngå dem?

TEKST: **TORSTEIN KVAMME, GUNNAR WILHELMSEN**
OG **SIMEN GJØLSJØ**, NORSK INSTITUTT FOR
SKOG OG LANDSKAP

Enten vi er hjemme eller på hytta er fyring med ved en hyggelig stemningsskaper. Boka «Hel ved» ble solgt i store opplag og er et eksempel på hvor populært det er å hogge veden selv. Fyring med ved betyr for mange også en stor reduksjon av strømregninga. Bioenergi blir stadig viktigere i Norge, så vel som utenlands. Men ved av ulik opprinnelse, behandling og kvalitet kan ha ulike insekter i seg. Lagringsforhold, treslag, hvor i landet osv. er viktige faktorer for hva slags insekter som kan følge med ved. Ferskt, nytt virke angripes av andre insektarter enn tørt, eldre virke. Råteskadd virke og fuktig virke har igjen andre insektarter.

Levende trær inneholder omtrent 50% tørrstoff og 50% vann. Det er to typer vann i trevirke, fritt og bundet vann. Fritt vann ligger fritt i cellehulrommene og er det første som forsvinner ved tørking. Bundet vann er kjemisk bundet i celleveggene. Når det bundne vannet forsvinner, krymper celleveggene. Hvis tørkingen går fort rekker ikke fuktigheten å fordele seg og det blir spenningsforskjeller i trevirket. Dette sees som sprekker i endeveden når fuktigheten er kommet under fibermetningspunktet.

For å få et godt og tørt brensel bør fuktigheten i veden være under 22%. De beste tørkeforholdene er om våren. Da er luft-

VINDFALL: Dess lengre virket ligger ute, dess mer utsatt er det for insektangrep.

fuktigheten lav og tørkingen skjer raskt. Kubbetørrelse og treslag er viktig for hvor fort tørkingen skjer. Det er viktig av veden ligger luftig slik av vinden får transportert bort det frie vannet. Når vi tørker ved, begynner veden å tørke ytterst. Hvis veden er tørket raskt blir det endesprekker på kabben. Selv om veden er tørt og fin på snittflatene og midt i, kan fuktigheten allikevel være rundt 30 % under barken. Særlig bjørkebarken er tett og hindrer tørke, men også bark på andre treslag

hindrer fuktigheten i å komme ut. Det er derfor viktig å sjekke fuktigheten under barken. Fuktigheten kan enkelt sjekkes med fuktighetsmåler. Ved er oftest ikke barket eller slindet. Det er derfor viktig at ved kløyves og kappes i korte lengder for å tørke raskest og best mulig.

LAGRING AV VED

Likevektsfuktigheten i tre i et moderne hus er ca. 12%. Kjellere har derimot ofte høyere relativ luftfuktighet med en tilsvarende høyere likevektsfuktighet i trevirket. Likeså vil ubeboede hus med dårlig lufting ha høy luftfuktighet. Kryp kjellere kan ha over 60% luftfuktighet. Det er en utfordring å lagre ved over lengre tid i rom med relativ høy luftfuktighet. Hvis man lagrer ved i kjelleren anbefales det at veden er tørt ved innlegg, dvs. mindre enn 22% fuktighet, og at man sikrer god ventilasjon. Et husråd er også å sørge for at vedkurven fylles i god tid før bruk. Problemet er at lagring i oppvarmet rom aktiviserer insekter som da kan klekkes innendørs. Vi kan gruppere fyringsved etter opphav og gi en karakteristikk av egenskapene:

• Ved fra nylig felte trær

Virke som er ferskt med frisk bark og kambium er substrat for en lang rekke insektarter. Felles for disse insektene er at de bare kan bruke ferskt virke. De har derfor ingen betydning som skadegjørere av trevirke i hus og innbo. Men, de kan opptre i stort antall. Eksempler på slike arter er stor granbarkbille og flekket askebarkbille. Ved som hugges, kappes og kløyves om vinteren er mindre utsatt for å ha med seg insekter en sommerhugget virke. Når vårvarmen kommer er vannmengden i veden redusert

KVALITETSVED: Ved og vedproduksjon i 1000 liters storekker i Øverbygd i Troms. Det bør kreves at kjøpt ved har god kvalitet og er fri for insekter. Foto: Eirik Nordhagen

og veden blir dermed mindre attraktiv for de artene som nettopp krever fersk ved.

• **Ved fra liggende virke som tynningsvirke, topp og vindfelte trær.**

Slikt virke blir ofte liggende i skogen før det kappes og kløves. Ofte blir slikt virke liggende med greiner og blader eller bar. Syrefelling av trær som blir liggende en stund med greiner og grønn masse er en gammel teknikk for å redusere vannmengden raskt. Men, dess lengre virket ligger ute, dess mer utsatt er det for insektangrep. Før det har tørket, kan en lang rekke arter etablere seg i det ferske virket. Barkbiller, trebukker, treveps, snutebiller og alle artene som følger med disse artene igjen. Listen er nesten uten slutt.

Når dette virket har tørket reduseres antallet insektarter som kan angripe vesentlig. Blant de vanligste artene i tørr ved er blåbuk og lauvtrebarkbuk. Når larvene gnager kan det høres. Begge artene krever bark for å kunne leve i veden. Blåbukken er det vanligste insektet i bartrevirke som har bark, og er en av grunnene til at vi bør barke bygningsvirke. Som navnet sier lever lauvtrebarkbukken under barken i ulike lauvtreslag.

• **Rivningsmaterialer og bygningsrester**

Fyringsved fra nye bygningsrester er normalt helt problemfritt og fritt for insekter.

Rivningsmaterialer derimot kan være mer problematisk med tanke på insektarter som kan gjøre skade på hus og innbo. Gammelt bygningsvirke i fuktige områder som kyststrøk har ofte borebiller. Høy fuktighet i gamle hus, særlig kjellere, er vanlig fordi de ofte har få eller ingen ventiler. Mest utsatt er hus som står tomme. Det er for høy fuktighet som er det egentlige problemet og som fører til at borebillene kan etablere seg. Noen ganger kan det høres at larvene gnager. Det finnes mange lokale navn som for eksempel mott og dødninge.

Det er mange arter av borebiller, og de har til felles at de kan gnage i ved. De er imidlertid avhengig av at det finnes mye fuktighet og noen arter er også avhengig av råte som igjen er avhengig av fuktighet. De tre vanligste borebillene som kan gjøre skade er råteborebille, myk borebille og ikke minst stripet borebille. Når borebiller er etablert i trevirke og forholdene ligger til rette, kan de gnage i generasjon etter generasjon til virket er helt ødelagt.

Husbukken er en annen alvorlig skadegjører på trevirke i hus der den finnes.

Heldigvis er utbredelsen i Norge begrenset til de områdene med varmest klima. Hvaler, Telemarkskysten, Sørlandet og fjordstrøkene på Vestlandet er de viktigste husbukkområdene. Det frarådes å lagre ved med husbuk inne i hus og kjellere. Slikt virke bør brennes eller destrueres så fort som mulig.

Gylne tommelfingerregler for å unngå insekter i ved og hus

- Ved bør helst hogges om vinteren når insektene ikke er aktive.
- Kapping og kløving bør gjøres så fort som mulig for å oppnå best mulig tørk.
- Tørr ved er mindre utsatt for insekter enn fuktig ved.
- Ved bør lagres luftig.
- Ved med angrep av husbuk, borebiller og stokkmaur bør ikke lagres i hus. Slik ved bør bare tas inn når den kan legges direkte i ovnen.
- Den eldste veden bør brukes først.
- Hvis veden lagres kaldt og først tas inn umiddelbart før bruk, så klekkes ikke insektene inne.